

Zenbaterainoko aukera dute tokiko erakundeek hizkuntza politika garatzeko?

Ione Josie Danjou

Urruñako euskara zerbitzuko arduraduna

Frantziak bere lurraldeko hizkuntzekin duen harreman uzkurra tradizio historiko luze baten ondorioa da, iraultzarekin azkartuz joan zena. Izan ere, Frantziaren ikuspegitik, hizkuntzak nazio eraikuntzarako funtzioa betetzen du, normatua, bateratua, komunikazio tresnatik harago doana, homogeneizatzailea, tresna identitario izan nahi duena. Zentzu horretan, batasuna da berdintasunaren oinarria. Hizkuntzaren eta kulturaren batasuna sustatu da, modu horretan hiritar guztiak berdinak bihurtzeko.

Horrela, ikuspegi juridikotik abiatuz, Frantziako Estatuak ez du ez hizkuntza komunitaterik ez hizkuntza talde gutxiturik aitortzen, ez dira aintzat hartzen modu kolektiboan balia daitezkeen eskubideak, ezagupen horrek 'hiritarren berdintasuna' urratuko lukeelakoan. Konkrétuki, hizkuntza gutxituetako hiztunei hizkuntza eskubideak aitortzea Errepublikaren banaezintasunaren, berdintasun printzipioaren eta herri frantsesaren batasunaren aurkakoa da.

Erran daiteke, ondorioz, Ipar Euskal Herriko hizkuntza politika publikoaren egituraketa koadro horren baitan kokatu behar izan dela, 'alegaltasun', 'tolerantzia' eta 'legearen gris-ilunak' ahal bezainbat baliatuz aitzinatzeko: legeak

debekatzeko ez duena gure hizkuntzen aldera egiteko baliadaiteke, eta horrek aukerak irekitzen dizkigu. Erran nahi baita, frantsesa bada Errepublikaren hizkuntza ofizial bakarra eta derrigorrez baliatu behar dena, ez du ezer debekatzeko, bere ondoan, gainerako hizkuntza baten baliatzea. Irakurketa horretan oinarrituz egin ziren 2001ean herriko etxeko lehen hizkuntza-normalizazio planak. Baina, horrek atzean dakarrena ere argi gelditzen da, euskara administrazio alorrean –batez ere, administrazio akta idatzietan– guztiz sinbolikoa gelditzen dela, ez duela ez derrigortasunik ez eskubiderik sortzen.

Hortaz, nire artikulua hiru atal ukanen ditu: Ipar Euskal Herrian hizkuntza politikak duen koadroa, testuinguru horren baitan Euskal Hirigune Elkargoak eta herriko etxeek eraman dezaketeko hizkuntza politika eta gaur egun pairatzen ditugun zailtasunei aurre egiteko atzeman zirrikituak.

Hizkuntza gutxituen ‘ondare’ izaera

Frantziako Konstituzioak frantsesa aitortzen du Errepublikaren hizkuntza ofizial bakar gisa, beraz. Artikulua nahiko berria da: 1992koa, hain zuzen ere. Berez ingelesaren kontra egiteko sortu bazen, errealitatean tokiko hizkuntzen kontra egiteko erabili da. Bestalde, legearen aurrean gizaki orok trataera berdina jaso behar duela agertzen bada, euskaldunak bermerik gabe uzten ditu berriz ere. Horrela gertatu zen 1999an, Hizkuntza Gutxituen Europako Ituna izenpetu ondoren berresteko oztopoak sortu zirelarik.

Konstituzioaren bigarren artikulua sorrerak segida logiko bat ukan du, frantsesa babesteko lege batean deklinatu baita, *Toubon legea* (1994) hain zuzen ere, zeinek frantsesaren erabilera derrigortzen duen hainbat eremutan: administrazioan, hedabideetan, zerbitzuetan, irakaskuntzan...

Hala eta guztiz ere, 2008an, Frantziako Konstituzioaren aldaketaren harira, «eskualdeko hizkuntzen» aipamena erantsi zitzaion 75.1 artikuluan, zeinak haxe aitortzen baitu:

«Eskualdeko hizkuntzak Frantziaren ondarearen parte dira». Eskualdeko hizkuntzak «Frantziako ondareztat» ere erans-teak ez du eraginik ukan, konstituzioaren bigarren artiku-lua eta Toubon legea oraindik indarrean segitu baitute eta frantsesak Errepublikako hizkuntza bakarra izaten jarraitu baitu, bigarren artikulua argi uzten duen bezala. Baina bes-te irakurketa bat ere egin daiteke, hizkuntza konstituzioan sartzeak botere publikoei funtsez aritzea galdetzen baitie. Haatik, artikulua frantsesaren ondoan beste hizkuntza bat balia daitekeela onartzen du, betiere ez bada eskubiderik sortzen eta hautazkoa bada.

2015 arte itxaron beharko da eskualdeko hizkuntzen sus-tapena estatuko erronka gisa hartua izan dadin. Izan ere, *NOTRe legearen* 104. artikulua «eskualdeko hizkuntzen sustapen» eskumena ofizial egiten du. Hortik goiti, herri, departamendu, eskualde eta elkargoen arteko eskumen par-tekaturia da hizkuntzen sustapena. Bakoitzak rol bat baduela onartzen da.

Azkenik, 2021eko Hizkuntzen Ondarea Babesteari eta Sus-tatzeari Buruzko Legeak, *Molac legea* deitua, eztabaida han-diak piztu ditu, batez ere murgiltze bidezko irakaskuntzaren inguruan. 47 diputatu izan ziren alde eta 76 kontra, baina 60 bat diputatuk helegitea ezarri zuten Konstituzio Kontsei-luan. Murgiltze eredu arautzen duen artikulua suposatzen du hezkuntza publikoan ere ikasleek %100ean eskualdeko hizkuntzan ikasi ahal izanen dutela. Konstituzioaren biga-rren artikulua oraindik eragin handia du: adibidez, Molac legearen 9. artikulua atzera bota da. Artikulu horrek estatu zibileko dokumentuetan zeinu diakritikoen erabilera arau-tzen du, ‘ñ’ hizkia, esate baterako. Kontseiluaren arabera, legearen artikulua hori Konstituzioaren bigarren artikulua aurkako da.

Hala eta guztiz ere, derrigortasunik ez ezartzeak ez du de-bekurik ezartzen, eta gaur egun indarrean den lege koadroak hainbat neurri hartzeko aukera uzten du.

Hizkuntza politika publikoaren egituraketa: hiztun osoak sortu eta euskara plazara eraman

Hizkuntza politika publikoaren lehen urratsak: *hiztun osoak helburu, haur eta gazteak lehentasun*

1960ko hamarkadatik goiti, gizarte zibilaren lanari esker, urrats garrantzitsuak eman ziren Ipar Euskal Herrian, egitasmo berritzaile eta egituratuak sortuz. Erran behar da, 1990eko eta 2000ko hamarkadetan, botere publikoak pixkanaka beren ardurak hartzen hasi zirela, hizkuntza politika publikoa landuz eta bozkatzuz. Euskararen Erakunde Publikoa (EEP) lehenik, Euskal Hirigune Elkargoa ondotik.

2000. urtean, Euskal Herriko 2001-2006 Hitzarmen Berezia sinatu zuten Frantziako Estatuak, Akitaniako eskualdeak eta Pirinio Atlantikoetako departamenduak. Euskalgintzaren alorrean ekintza publikoa egituratzeko bidean lehen urratsa eginez, Hizkuntza Politika

karako Obragintza Publikoa eta euskarari dedikatu atala sortu ziren.

2004an, Hizkuntza Kontseilua egituraren desegitearen ondoren, Frantziako Estatuak EEP sortu zuen. Zuzenbide publikoko tresna bat da, eta euskararen aldeko politika publikoa definitzeko eta obratzeko ardura du. 2006an, bere hizkuntza-politika egitasmoa sortzen du, euskararen aldeko

politika publikoaren oinarriak ezarriz. Bere kide ditu estatua (hezkuntza nazionala), departamendua, eskualdea eta tokiko hautetsien ordezkariak (gaur egun, Elkargoa).

EEPren hizkuntza politikaren helburu nagusia hiztun osoak sortzen da, belaunaldi gazteei lehentasuna emanaz. Hizkuntza politika horrek bi oinarri ditu: hautu librea eta lege

1990eko eta 2000ko hamarkadetan, botere publikoak pixkanaka beren ardurak hartzen hasi ziren, hizkuntza politika publikoa landuz eta bozkatzuz. EEP lehenik, Euskal Hirigune Elkargoa ondotik

eta araudien errespetua. Berriz ere, hautu libreak gidatzen du Ipar Euskal Herrian kudeatzen den hizkuntza politika. Irakaskuntza du, beraz, lehentasunetan: hots, gela elebiduen eta murgiltzearen hedapena. Kari horretara, estatuaren ordezkari den hezkuntza nazionalarekin klaseen irekitzea negoziatzen du, adibidez. Behatoki funtzioa ere betetzen du, eta eragile pribatuen diruztapena.

Ondoko urteetan, tokiko erakundeek EEPekin partaide-tzan, tokiko hizkuntza politika obratzen hasi ziren, bizitza eremuka. Euskal Hirigune Elkargoa hamar herri elkargoren elkartzetik sortu da (Hego Lapurdi, Errobi, Hazparne, Errobi-Aturri, Euskal Kosta-Aturri, Garazi-Baigorri, Iholdi-Oztibarre, Amikuze, Bidaxune eta Zuberoa). Hamar horien artean, zortzik euskara zerbitzua zuten: Hego Lapurdi, Errobi, Hazparne, Zuberoa, Errobi-Aturri, Garazi-Baigorri/Amikuze/Iholdi-Oztibarre (hiruren artean teknikari bakarra). Orotara, hamalau teknikarik osatzen dute gaur hizkuntza politikaren zuzendaritza.

Horiez gain, hiru herri gotorretan (Miarritze, Baiona, Hendai) euskara zerbitzu propioak garatu ziren. 2017an, Elkargoak herri elkargo horiek batu ditu, baita horietan ziren euskara zerbitzuak ere, Hizkuntza Politika Zuzendaritza sortuz eta herrietako euskara zerbitzuen sorrera bultzatuz.

Euskal Hirigune Elkargoaren hizkuntza politika: ***Euskara jalgi hadi plazara***

Euskal Hirigune Elkargoak herriez eta herrien arteko elkar-
goez osatzen den herri blokearen eskumenetan oinarritzen
zen hizkuntza politika propioa zehaztu zuen, bere eskumenen
araberako hizkuntza politika definituz; EEPk, aldiz, estatu, de-
partamendu eta eskualdearekin zituen politika partekatuetan
eragiteko engaiamendua hartu zuen, bereziki irakaskuntzaren
egituratze eta garatzea harturik bere gain, Frantziako hez-
kuntza nazionalarekiko harremana, adibidez, eta baita era-
gile pribatuei laguntza ematea eta bizi sozialean eragitea ere.

Elkargoaren hizkuntza politikak, ekimenen koherentzia eta eraginkortasuna bermatzearen, osagarritasunean aritzen dira.

2017ko otsailaren 4an, sortu orduko, Elkargoak euskararen aldeko eskumena hartu zuen. Herriez eta herrien arteko elkargoez osatzen den herri blokearen eskumenetan oinarritu hizkuntza politika propioa zehaztu eta obratzeko engaiamendua hartu zuen. Bi helburu finkatu zituen: biztanleenganako zerbitzuetan eskaintza elebiduna egituratzea eta biztanleei begirako sentiberatze ekintzak antolatzea.

2018ko ekainaren 23an, aitortzen du euskara eta okzitaniara Elkargoko lurralde eremuan ofizialki existitzen direla frantsesaren ondoan. Beraz, euskarari zein gaskoiari izaera ofizialik onartu ez, baina ezagupen ofizial bat eman zaie, juridikoki eraginik eduki ez arren, balio sinboliko handikoa: Elkargoak euskararen aldeko hizkuntza politika ausarta eramateko duen borondatea berresten eta sendotzen du eta hizkuntza arloan garatu beharreko lanari babes politiko zabala eskaintzen dio. *Euskara jalgi hadi plazara* hizkuntza-politika egitasmoa bozkatzen da momentu berean. Elkargoak, beraz, ofizialki, tokiko hizkuntzen eskumena hartu ondoren, estatus bat eskaintzen die eta euskararentzako hizkuntza politika egitasmo bat definitzen du, zeharkako politika izanen dela azpimarratuz. Gaskoiaren hizkuntza- eta kultur-politika egitasmoa 2019ko martxoaren 16an bozkatu zen.

Helburuei begira, EEPren ildo beretik jo dute Elkargoko hizkuntza politikan ere, hiztun osoak lortzeko ahaleginean eta euskara arlo guztietan zehar-lerro gisa integratzeko ikuspegian.

Elkargoak anbizio handiko hizkuntza politika definitu eta gauzatu nahi du, bakoitzaren hautu librea bermatuz eta lege oinarriaren errespetuan. Hiztun osoak sortzeko beharrezkoak diren baldintzak antolatu nahi ditu: gizartearen atxikimendua, euskara transmititzeko eta erabiltzeko aukerak.

Elkargoak onartu hizkuntza-politika egitasmoak bi helburu (zerbitzuen egituratzea, sentiberatzea) eta 21 eremu definitu ditu transmisioaren, erabileraren eta sustengu eta zeharkako funtzioen inguruan.

Transmisioaren eremua funtsezkoa da, hiztun berriak sortu nahi badira. Horrez gain, ezinbestekoa da orobat 0-6 urte bitarteko haurren harrera lekuetan euskarazko eskaintza garatzea, familia transmisioak behera egiten duenean. Familia anitzentzako, euskararekin duten lehen harremana da. Bestalde, haur eta gazteek euskara eskolan ikasteaz gain, erabilerara murrizta gelditzen da. Horretarako, aisialdi jarduerak euskaraz eskaintzea baitezpadakoa da (euskararekin duten harremana luzatzeko eta hizkuntzaz duten irudia aldatzeko). Ondorioz, euskararen transmisioan eragin dezaketen bi dispositibo sortu dira: lehen haurtzaroan euskarazko harrera garatzeko LEHA ziurtagiria eta aisialdi guneetan euskarazko harrera bermatzeko Euskaraz Josta dispositiboa. Biek, tokiko praktiketatik abiatuz, eredu eta kargu kaiera desberdinak proposatzen dituzte.

Erabilpenaren multzoan, euskararen erabilpenaren garapenean eragin dezaketen hamabi eremu definitu dira: kultura, mugikortasuna, jendearenganako zerbitzuak, ura, hondakinak, antolamendua, trantsizio energetiko eta ekologikoa, garapen ekonomikoa, turismoa, goi mailako irakaskuntza, herriak eta sindikatuak eta herri arteko erakundeak. Eta, azkenik, sostengu eta zeharkako funtzioen baitan, zehar-lerrokoak diren bost eremu finkatu dira: formakuntza profesionala, itzulpengintza, informazio eta sentsibilizazio estrategia, ebaluaketa dispositiboa eta mugaz gaindiko lankidetzeta.

Elkargoak, herriko etxeei begira, hiru mailatako laguntza eskaintzen du, euskararen alde egiteko urratsen anbizio mailaren arabera: gutxienik, urtero itzulpenerako 500 euroko laguntza bat. Anbizio handiagoa duten herriko etxeentzat, hobekuntza kontratua deitu dispositiboa: hots, herriko etxe eta herrien arteko sindikatuak laguntzea eskaintza elebiduna gara dezaten herritarrei zuzenduriko zerbitzuetan, zerbitzu estrategikoak lehenetsiz, molde elebidunean eta autonomoan lan egitea lortu arte. Horretarako zerbitzu batzuk lehenesten dira, eta, beharrezkoa bada, urte anitzetako formakuntza plan bat proposatzen da. 2022an, 25 herriko

etxek desmartzarekin bat egin zuten. Maila gorena, seguruenik ere, euskara zerbitzuen sortzeko laguntza da, funtsean, herri nagusietan behintzat, hizkuntza politikaren garatzeko molde eraginkorra. 2000ko hamarkadatik hona, euskara zerbitzuen sortzeko nahiak bere bidea egin du. Baina, herriko etxeetan, teknikariek eta zerbitzuek dituzten erronkak ez dira homogeneoak. Lanpostu horien zereginak zein diren ez dago guztiontzat argi, eta, batzuetan, kultura, elkarte bitzita... gertari ohien gaiekin (bai, bai) nahasirik doaz. Euskara teknikariaren funtzioaz lan pedagogiko anitz egitekoa litzateke oraindik, 'itzultzaile' eta 'kultur eragile' profiletatik urrunduz.

Elkargoak, konkretuki, 10.000 biztanletik gorako herrietan, hots, zerbitzu anitz dituzten herrietan, aterabide egoki eta eraginkorra zerbitzu propioa garatzea dela aurreratzen du. Hortaz, gaur egun, tamaina horretako herrietan, euskara zerbitzuen sortzeko diru laguntza bat eskaintzen da. Erran behar da, Ipar Euskal Herrian, 10.000 biztanletik gorako sei herri direla: Baiona, Miarritze, Angelu, Donibane Lohizune, Urruña eta Hendaia: Angeluk salbu, beste bostek zerbitzua sortu dute. Zerbitzuen sorrerarako hitzarmenaren baitan, Elkargoak definitu bi helburu nagusiak atzeman daitezke, hau da, herriko etxeen zerbitzuetan euskarazko eskaintza egituratzea eta herritarren sentiberatzeko dinamikak. Izan ere, herriko etxeek euskarazko zerbitzuen proposatzeko indarra egiten badute, baina herritarrek ez badituzte baliatzen, hartu engaiamenduak zentzua galtzen du. Horrenbestez, hizkuntza politika eraginkorra izan dadin, beharrezkoa da gizarte zibilaren babesa eta presioa.

Herriek beren hizkuntza politika egitasmoak definitzen dituzte; elkarlanean dispositibo batzuk kudeatzen badira ere, bakoitzak bere hautetsiak ditu, bakoitzak bere tokiko errealitatea du, eta horien arabera hizkuntza politikak garatu behar ditu, Elkargoak finkatu helburu nagusiekin bat eginez.

Herriko etxeei begirako lana aspaldikoa da, euskalgintzak bideratua; erakunde publikoen sorrera aitzin, jada

kontzientzia hartze bat bazela erran daiteke. Lehen tresnak ahal bezala sortu ziren, eta lehen oinarriak pausatu. Herri elkargoetan ere baziren euskara zerbitzuak, beraz, elkarlanean ari zirenak. Baina ez guztietan: eremu nagusiko herri elkargoan (Euskal Kosta-Aturri, adibidez, hots, Baiona, Angelu eta Miarritze eremukoa) ez zen halakorik. Horrek bere garrantzia du, Elkargo barnean lan egiteko diren zailtasunak agerian uzteko.

Elkargoa sortu denean, zerbitzu guziak batu eta berrantolatatu dira. Euskararekin atxikimendua zuten herri elkargoak, edo atxikimendurik gabekoak. Euskara zerbitzuak zituztenak, edo ez zituztenak.

Ordutik, barneari begira lan egiteak denbora hartzen du, zerbitzu batzuetan erraz, beste batzuetan zailago. 1.000 langile baino gehiagoko egitura bat, leku anitzetatik lanean ari dena, hierarkia eta prozedura pisuak, eta errotik sortzekoa... Eleetatik ekintzetara pasatzea ez da beti erraz... Horrez gain, euskara zehar-lerrokoa den politika bat izanik ere, Elkargoan zuzendaritzek tematikoki lan egiten dute, bakoitzak bere eremuan, beraz. 1.000 langile baino gehiago dituen egitura horretan, lankideak eta zerbitzuburuak sentiberatzea baitezpadakoa da. Horretarako, barne lanketa bat egiten da; adibidez, langile berri orori, postuan sartu aitzin, euskararekin sentiberatzeko tailer bat eskaintzen zaio.

Herritarrei begirako sentiberatzearen alorrean, bi ekitaldi nagusitan parte hartzen du Elkargoak, bi urteroko aldizkatze batekin: Euskaraldia eta Euskararen Urtaroa.

Ororen buru, hizkuntza politiken zuzendaritzak eramaten duen lana sentiberatzetik pasatzen da. Hautetsiak, lehenik,

Herriko etxeei begirako lana aspaldikoa da, euskalgintzak bideratua; erakunde publikoen sorrera aitzin, jada kontzientzia hartze bat bazela erran daiteke. Lehen tresnak ahal bezala sortu ziren, eta lehen oinarriak pausatu

euskararen aldeko urratsa eman dezaten konbentzitu behar dira; gainerako zerbitzuburuak, ondotik, euskarak bere toki duela, lantaldea 'sinesgarria eta profesionala' dela frogatzearen etengabeko beharra, lorpenaren kezka; langileak, azkenik, hainbat urtetako ikasprozesu batean sar daitezten eta iraun dezaten. Sentiberatu behar dira herritarrak ere, gurasoek euskararen hautua egin dezaten eskola bat aukeratzeko momentuan, helduek ikas dezaten; kanpotik etorritakoak, integratzeko onurak dituela erakusteko eta 'folklore' batetik ateratzeko; bertako konplexuz beteak, «ez da euskara on edo txarrrik», erabilerara pasatzeko urratsa eman dezaten eta egitura publikoek plantan ezartzen dituzten ekintzak babes ditzaten... Horrenbestez, sentiberatzea zer den ere definitzeko beharra ikusi zen, bakoitzak bere ikuspegia baitu.

Herriko etxeak eta euskara

Bi egitura publiko nagusi horien sorrera aitzin, herrietatik etorri ziren lehen urratsak. Aipagarriena, UEMA eta Euskal Konfederazioaren partaidetzaren bidez, herriko etxeetan osatu lehen 'hizkuntza-normalizazio planak'. 2001-2006 bitartean, 42 herriko etxetan diagnostikoak egin eta lau urteko planak proposatu ziren. Tamaina guzietako herriak teknikoki lagundu ziren, Ibarlatik Hendaiara, Mauletik Uztaritzera. UEMAk Ipar Euskal Herriko lehen teknikaria formatu zuen, erakundeak baliatu tresnak egokitu ziren. Tresnak esperimentatu eta egokitu behar izan ziren tokiko behar eta kezketara, legean zirrikituak atzemateko. Lehen lexiko administratiboa sortu zen, lehen Herriko Etxe Euskaldunen Egunak ospatu ziren, lehen teknikari sarea sortu zen, lehen jarraipen batzordeak, hautetsien lehen seminario eta mintegiak...

Haatik, hautetsien jarrera aldatzen hasi bazen ere, ordutik erran daiteke euskararen kontra agertzea ez dela 'politikoki zuzena'. Hala ere, garai hartan, 42 herriko etxek engaiamendu publikoa hartu zuten, lehen neurriak plantan ezarri zituzten,

eta Hendaiak bere euskara zerbitzua sortu zuen. Hogei urte beranduago, sei herrik euskara zerbitzua sortu dute –Hendaia (2005), Baiona (2006), Miarritze (2015), Donibane Lohizune eta Sara (2021), Urruña (2022)–, eta hogeia bat herriko etxek Elkargoak proposatu hobekuntza kontratua izenpetu dute. Gaur egun, berrogei bat langilek euskara ikasten dute, eta formakuntza ereduak egokitu eta profesionalizatu dira. Astean hiru oren klase egitetik, sei hilabeteko murgiltzea eskaintzen zaie langileei, AEKrekin.

Elkargoak herriari proposatu dispositiboek gain, azken urte hauetan, zenbait herriko etxe hizkuntza-politika propioa garatzen hasi dira, Elkargoak proposatu laguntzarekin osagarria: erabaki bidez, esperimentazio bidez edota ekintza bidez.

2014ko ekainaren 26an, Uztaritzeko herriko etxeko herriko kontseilu berriak «euskara herriko hizkuntza ofizialtzat izendatu zuen, frantsesaren hein berean», 22 botorekin. Pentsa zitekeen bezala, Baionako suprefetak, aldiz, erabakia «antikonstituzionala» zela adierazi zuen berehala, frantsesa baita, konstituzioaren arabera, estatuko hizkuntza ofizial bakarra, eta Uztaritzeko herriaren deliberoa auzitegi administratibora eraman zuen. Paueko Auzitegi Administratiboak erabakia ezeztatu zuen 2015eko urtarrilaren 26an. Orduan, zerk esplikatu lezake 2014ko Uztaritzeko deliberoa ezeztatua izatea eta, aldiz, Elkargoak bere lurraldean euskarari estatus ofizial bat ematearen aldekoa onartu izana, garai aldaketak salbu? Gakoa formulazioan atzeman daiteke. Elkargoak ez du «euskara ofizialtzat» aitortzen; aitzitik, hauxe aitortzen du: «Elkargoko lurralde eremuan ofizialki existitzen dira». Ñabardura horrek desberdintasun osoa egin du. Berriz ere, lege irakurketarekin topo egiten dugu.

Itsasuko herriko etxeko engaiamenduetariko bat Europako Hizkuntza Gutxituen Tokiko Ituna izenpetzea izan da. Europako Kontseiluak 1992ko azaroaren 5ean onartu Eskualdeetako edo Ereku Urriko Hizkuntzen Europako Gutunean oinarritzen da, hain zuzen ere. Frantziak 1999an izenpetu bazuen ere, ez zuen berretsi.

Helburua honakoa da: Europako gutunaren printzipioetan eta arkitekturan bermatuz, tokiko elkargoek beren hizkuntza politikak obratzea. Aurrekariak izan ziren: Alsazia-Lorraina-Champagne-Ardenne eskualdeak, Alsaziako Rhin Garaia eta Rhin Beherea departamenduek eta herri zenbaitek ere, hala nola Estrasburgok, Mulhousek eta beste frankok, 2014-2015 urteetan tokiko ituna izenpetu zuten. Europako hizkuntza gutxituen gutuna onartu edo berretsi ez duten Europako estatuen ukoari izkin egiteko manera da ituna. Europako Kontseiluak oinarrizko dokumentu bat eskaintzen du tokiko erakundeentzat, indarra zer esparrutan egin beharko litzatekeen definituta. 49 engaiamendu proposatzen ditu orotara, eta erakunde izenpetzaileak 35 hautatu behar ditu gutxienez. Europatik jarraipena egiten dute, epeak finkatzen dituzte, eta bi urtero ebaluazio bat proposatzen dute. Baina 'lekuko' izaera duela zehaztu behar da.

Ez da hizkuntza planifikaziorako tresna bat, baina bide orri bat markatzen du, eta, herrien sare horren bidez, indar harreman bat sortzeko aukera ematen du.

Ipar Euskal Herriko 50 bat herrik Europako Hizkuntza Gutxituen Tokiko Ituna izenpetu dute, beraz. Bakoitza bere herrian euskara biziarazteko neurriak hartzera engaiatu da,

Politika eraginkor bat
plantan ematea zaila
gelditzen da, frantsesak
derrigor segitzen baitu
legeetan, konstituzioan,
epai erabakietan,
ondoan beste hizkuntzak
erabiltzen ahal direla argi
eta garbi adierazi gabe

Europako Kontseiluaren babespean. Euskararen alde orain arte egiten zena eguneratzeko manera da, ituna izenpetzeak ofizialtasun bat ematen dio hizkuntzari. Izan ere, 2020ko herriko hauteskundeetan Itsasun aurkeztu zen zerrenda ezkertiar eta abertzalearen proposamena izan zen Europako hizkuntza gutxituen tokiko ituna izenpetzearena. Herriko etxeek beren kabuz inizatibak hartuak zituzten: Hendaiak Kontseiluaren

Hizkuntza Eskubideak Bermatzeko Protokoloa izenpetu zuen, adibidez; Baionak eta Miarritzek euskara zerbitzuak zituzten; Elkargoak hobekuntza kontratuak proposatzen zituen... Baina ez zen euskararen inguruan herriko etxeen saretzerik.

Hendaia, Uharte eta Arrigorriagako auzapezek protokoloa izenpetu zuten 2021eko apirilaren 14an. Herri pilotu gisa agertu dira, hots, protokoloaren baliagarritasuna aztertu eta beste herriko etxeek izenpetu dezaten irizpideak definitzea zen helburua.

Udal eta herriko etxeetarako garapena oinarri harturik, diagnostiko bat osatu da hautetsi, teknikari eta euskalgintzako eragileekin batera. Ondotik, diagnostikoa oinarritzat hartuz, hizkuntza politikarako lerro nagusiak definitu dira.

Hendaiak sortu zuen bere lehen euskara zerbitzua, Miarritzek eta Baionak ondotik, eta berriki Sarak, Donibane Lohizunek eta Urruñak. Aurrerapauso handia bada ere, euskara teknikariaren figura nahiko berria eta zehaztugabea gelditzen da. Zein da teknikari baten misioa? Eta berekin ari den hautetsiaren estatusa? Hierarkian duen posizionamendua? Lan kontratu mota? Aitzinkontua?

Ondorioak

Lege babes ezak egoera hauskor eta kontraesankorrak sortzen ditu

Jakina da Frantziako legediak frantsesaren eskusibotasuna babesten duela. Molde 'alegal' batean egiten zen hizkuntza politika, hartu neurriak 'tolerantziaren' gainean oinarritzen ziren; gaur egun, hizkuntza gutxituen aipamena konstituzioan ondare gisa legez sartu bada ere, politika eraginkor bat plantan ematea zaila gelditzen da, frantsesak derrigor segitzen baitu legeetan, konstituzioan, epai erabakietan, ondoan beste hizkuntzak erabiltzen ahal direla argi eta garbi adierazi gabe.

Izan ere, lege babesik ezean tolerantziaren eremuan egoiteak, zehaztapen falta horrek euskararen kontra jotzen

du; plantan ezarri neurri baten kontra auzitegira joz geroz, epaileek frantsesaren derrigortasuna babesten dute. ‘Lau-sotasun egoera’ batean neurriak hartzeak zailtasunak ekar ditzake horiek gauzatzeko unean.

Lege eta estatus ezak, derrigortasunik sortzen ez duen heinean, borondatean oinarritu hizkuntza politika finkatzen du. Hortaz, hauskorra da, borondaterik ez den egunean ez delako hizkuntza politikarik, ez daiteke egonkorra izan. Elkargoak euskara bere muinean sartzen badu ere, oztopoak saihestu behar dira eta Eñaut, Beñat edo Aña deitzea debekatzen da. Lege gabeziak oztopoak sortzen baditu ere, ez dira saihetsezinak. Ipar Euskal Herrian, betidanik, bideak asmatu dira aitzinera jotzeko.

Lurraldean, euskararekiko engaiamenduak hartu dituzten herriak begiratu z gero, ohar daiteke bide luze bat eman dela. 2001ean lehen erabilera planak egin ziren Ipar Euskal Herriko herriko etxeen %27an. 2022an, Elkargoak, bere dispositibo desberdinen bidez, Ipar Euskal Herriko herrien %58rekin lan egiten du.

Hizkuntza politika aurrera eramateko bideak asmatu

Gizartean ‘pedagogia lana’ garrantzitsua da. Elkargoaren eta herrien hizkuntza politikaren ardatz nagusietariko bat sentiberatzea da. Instituzio publikoek, euskaraz komunikatzeaz gain, euskararen gaia frantses hiztunengan kokatzea ere garrantzitsua da: elkar ulertze logika batean, hizkuntza guztiek balio berdina dutela, ez dela gaur egun hizkuntza bat hor bestea ordezkatzeko, euskarak behar duela frantsesaren hein berdinean izan...

Sentiberatze ekintzak ugariak dira. Elkargoak berak bere lurralde mailako gertakariak garatzen ditu (Kalakaño, Euskararen Urtaroa, helduen alfabetatze kanpaina), Euskaraldian ere parte hartzen du. Baina herriek ere beren gertakari propioak antolatzen dituzte: Hendaia Euskaraz, Euskaraz Bizi Hiriburun, UztaHitzan, Mintzalasai...

Legeak babesik eta derrigortasunik ez duenez finkatzen, dispositiboen bidez egiten da: hobekuntza kontratuak herriko etxeentzat, LEHA haurtzaindegientzat, Euskaraz Josta aisialdi guneentzat eta barne uztartze eskemak Elkargoko zerbitzuentzat.

Euskal Hirigune Elkargoaren, herriko etxeen eta Euskararen Erakunde Publikoaren erronka, gaur egun, euskarak duen babes eskas horren baitan hizkuntza politika eraginkor bat plantan ezartzea da. Egoera eta onarpena anitzez hobetu bada ere, hauskorra gelditzen da. Hiztun berriak sortzeko premia baldin bada, transmisioaren ondoan, erabileran eragiteko kezka agertu da. Euskara eskolatik plazara ekarriz; jakitetik erabiltzera. 🌱